

СТРАТЕГІЇ ГЛОБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ США У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Анотація. У статті висвітлюються стратегічні комунікації США як комунікативний інструментарій зовнішньої політики і міжнародної взаємодії держави, аналізується практика публічної і громадської дипломатії Державного департаменту США у сучасних міжнародних відносинах.

Ключові слова: США, публічна дипломатія, громадська дипломатія, стратегічні комунікації, національна безпека.

Abstract. There are analyzed U.S. strategic communications as a communicative tool of foreign policy, state's international cooperation, practice of U.S. State Department's in public diplomacy.

Key words: the USA, public diplomacy, strategic communications, national security.

Аннотация. В статье рассматриваются стратегические коммуникации США как коммуникативный инструментарий внешней политики и международного взаимодействия государства, анализируется практика публичной и общественной дипломатии Государственного департамента США в современных международных отношениях.

Ключевые слова. США, публичная дипломатия, общественная дипломатия, стратегические коммуникации, национальная безопасность.

---

*здобувач кафедри міжнародної інформації Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Науковий керівник: д. політ. н., проф. Рижков М. М. .

Постановка проблеми. Сучасний комунікативний інструментарій міжнародних відносин, що функціонує в різноманітних формах, зумовлює забезпечення національних, корпоративних і громадських інтересів таких акторів, як держави, транснаціональні об'єднання, громадські організації, релігійні конфесії та інші представницькі групи. Просування зовнішньополітичних інтересів США за допомогою глобальної комунікації здійснюються різними методами, зокрема, через публічну, громадську дипломатію і стратегічні комунікації. Для транзитивних держав досвід використання сучасних комунікативних технологій у сфері зовнішньої політики є актуальним як для конкретних проектів, так і для формування відповідного політичного середовища.

Мета статті полягає в обґрунтуванні доцільності використання сучасних комунікативних технологій в теорії і практиці міжнародної взаємодії через дослідження їх теоретичних засад та аналіз реальної практики використання глобальних комунікацій у зовнішній політиці США.

Останні дослідження та публікації з проблематики. Важливість і значущість дослідження сучасних комунікативних технологій зумовили підвищений інтерес до проблеми зарубіжних науковців і вітчизняних фахівців і практиків, зокрема Особливий внесок належить таким фахівцям, як М. Ніколсон, П.Корніш, Дж.Линдлей-Френч, К.Йорк, К.Халлаген, Д.Гольцхаузен, Б.ван Роле, Д.Верчек, Я. Меллісен тощо; окремі теоретичні аспекти докладно висвітлено в російській науковій літературі - працях Є.Пашенцева, Є.Мінченка, Д. Гаври, І.Мінтусова, І.Щербо, О.Виноградової, Л.Везірової та ін.; вітчизняні розробки з окремих аспектів використання сучасних комунікативних технологій у взаємодії між різними акторами міжнародних відносин представлено у публікаціях Є.Тихомирової, Г.Почепцова, М. Ожевана, М.Рижкова, Є.Макаренко, Л.Климанської, О.Шевченко, Н.Піпченко, О.Фролової, О.Кучмій, Т.Жовтенка, Д.Дубова, С. Гуцал тощо.

Основні результати дослідження. Міжнародні відносини на межі ХХІ століття характеризуються значними трансформаціями, серед яких

виокремлюються такі, як розмивання технологічних, економічних, політичних, культурних та комунікаційних кордонів між країнами. З політичної точки зору, глобальна комунікація змінює традиційні межі і національний суверенітет, враховуючи, що пряме супутникове мовлення поза національні кордони уможливує доступ до зарубіжних новин, розважальних, освітніх та рекламних програм. Крім того, інструментарій глобальної комунікації охоплює аудіо та факсимільні апарати, комп'ютерні диски і мережі, включаючи Інтернет. З економічної точки зору окремих галузей промисловості, які були б розроблені тільки для однієї сфери людства не існує, оскільки всі вони об'єднуються для обслуговування нового мультимедійного середовища через корпоративні злиття і альянси. Прискорення технологічних досягнень у сфері телекомунікацій і їх поширення в усьому світі докорінно змінюють здійснення міжнародної взаємодії. З одного боку, вони полегшують передачу наукових досягнень, техніки, інформації та ідей від центрів на периферію влади, а, другого боку, вони нав'язують нову культурну гегемонію через «м'яку силу» глобальної комунікації. У культурному відношенні, нові моделі глобальної комунікації формують нову глобальну поп-культуру за підтримки глобальної реклами та індустрії розваг. Глобальні комунікації, зокрема, в їх інтерактивній формі, також створюють значні простори для нових громадських формувань [1]. Поява глобального громадянського суспільства зумовила зростання неурядових організацій до 30 000 акторів поряд з майже 200 державних суб'єктів, а також міжурядових організацій, транснаціональних корпорацій і транснаціональних медіа-корпорацій, спричинила ускладнення міжнародних відносин, впливаючи першочергово на національну безпеку, проведення і стримування воєн, протидію тероризму і громадянським війнам, на появу нових систем озброєння, командування і управління, а також на форми і методи збирання, аналізу та поширення розвідувальної інформації.

Глобальні комунікації вважаються одним із чинників переосмислення сили в світовій політиці, оскільки інформаційні технології докорінно змінили характер військової потуги, що охоплює нові системи озброєння залежно від

лазерної обробки інформації. Глобальні мережі телебачення, такі як CNN, BBC та Star TV, до традиційних арсеналів силової політики і закритої дипломатії додали візуальну політику і громадську дипломатію. Політики-реалісти, колишній посол Дж. Кеннан і колишній держсекретар США Дж. Шлезінгер, засуджували тенденцію візуальної політики, стверджуючи, що політика США, зокрема щодо Курдистану і Сомалі, була обумовлена потужним впливом телевізійних образів людських трагедій на масову свідомість світового співтовариства, а Дж. Кеннеді зазначав, що відеокасета є більш потужним інструментом впливу, ніж десятки тисяч слів. Глобальні комунікаційні мережі, що працюють через НУО, та інтерактивні технології, такі як Інтернет, сприяють створенню глобального громадянського суспільства, а групи тиску типу Amnesty International або Greenpeace виступають в якості нових суб'єктів міжнародних відносин. Відтак політичне лідерство в міжнародних відносинах все частіше стало означати моральне домінування в таких важливих сферах, як розвиток демократизації, охорона навколишнього середовища, стримування ядерних озброєнь, захист прав людини, гендерна рівність, статус національних меншин тощо. Таким чином, теорія міжнародних відносин поступово включала нові демократичні засади щодо рівності, самовизначення і культурної самобутності. Численні явища глобальної комунікації вважаються найбільш помітними у військовій сфері, оскільки військові інформаційно-комунікативні технології все частіше використовуються в гібридних, організаційних і мережно-центрованих конфліктах, що відбуваються в різних регіонах світу [2].

Глобальна комунікація причетна до появи нових типів дипломатії, а саме громадської, публічної і віртуальної дипломатії, які розглядаються як сучасний комунікативний інструментарій зовнішньої політики і міжнародної взаємодії. Так, громадська дипломатія трактується як сучасна форма міжнародної діяльності неурядових інституцій екологічної, правозахисної, наукової, мас медійної, культурно-освітньої, гуманітарної тощо спрямованості, які включаються у міжнародні відносини як неофіційні суб'єкти впливу на політику урядових і неурядових структур зарубіжних країн. Як зазначається у

політологічних дослідженнях, громадська дипломатія набуває все більшого значення в проведенні зовнішньої політики сучасних міжнародних акторів, оскільки доповнює традиційну дипломатію. У Стратегії національної безпеки США громадська дипломатія визначається як зв'язки і відносини з іноземними представництвами з метою досягнення завдань зовнішньої політики. Незважаючи на достатньо важливу роль Америки за часів «холодної війни», зусилля громадської дипломатії та якість контенту з тих пір не отримали ні уваги, ні майстерності, якої вони насправді заслуговують, крім того у 1999 році USIA як провідний державний орган, відповідальний за громадську дипломатію, був розформований, а його активи і зобов'язання були згодом передані до компетенції Державного департаменту США. У період після терактів 11 вересня 2001 року політики і вчені намагалися поставити американську громадську дипломатію як складову зовнішньої політики країни, щоб наблизити Америку до сучасного світу, а також змінити стереотипи тих спільнот, хто може підтримати насильство по відношенню до країни або її громадян. Тобто, американська громадянська дипломатія має використати стандарти глобальної комунікації XXI століття, правильно визначити цільову аудиторію і точно та ефективно донести стратегічні ідеї та міжнародну політику Сполучених Штатів до зарубіжної громадськості [3].

Публічна дипломатія розглядається як інструментарій представництва інтересів держави або державних об'єднань на міжнародній арені через відповідні легітимні інституції, що виражають суверенну волю нації, користуючись наданими їм повноваженнями у межах державного законодавства та міжнародно-правових актів. З моменту закінчення «холодної війни» Сполучені Штати Америки встановили визначальну роль публічної дипломатії в контексті її зовнішньої політики. Одним зі складників публічної дипломатії вважається медіа-дипломатія, що забезпечує проведення зовнішньої політики шляхом використання засобів масової комунікації, а також соціальних мереж для поширення інформації щодо актуальних проблем зовнішньої політики, дипломатичної діяльності і світового розвитку та можливостей

впливу мас-медіа на світову громадську думку. Зокрема, прикладами такого використання публічної дипломатії в період кризи стали телевізійні канали для передачі повідомлень лідерів США та Іраку під час війни в Перській затоці, задіяності CNN як джерела інформації для світової спільноти, а також використання технологій «пробної кулі» через засоби масової інформації. Відтак уряди все більше усвідомлюють потенційні вигоди і ризики залучення засобів масової інформації до проведення і забезпечення цілей зовнішньої політики. Судячи з ролі засобів масової інформації в таких війнах, як війни в Перській затоці, Сомалі, Боснії, Чечні, Грузії, Сирії, Україні, у висвітленні міжнародних відносин присутній альянс між урядами і засобами масової інформації. Уряди можуть підвищувати, обмежувати або маніпулювати щодо доступу ЗМІ до інформації та охоплення аудиторії, в той час як засоби масової інформації можуть відігравати багатогранну роль у формуванні зовнішньої політики [4;5].

Віртуальна дипломатія розглядається у контексті використання глобальних інформаційно-комунікаційних мереж у міжнародних відносинах, що охоплює практику міждержавних відносин, системи прийняття зовнішньополітичних рішень, комунікації дипломатичних установ, які здійснюються за допомогою інформаційних та комунікаційних технологій. Практика використання віртуальної дипломатії Державним департаментом США представлена у звіті Консультативної комісії США з питань публічної дипломатії «Нова дипломатія: використання інноваційних комунікаційних форм» (2003 р), де йдеться про створення в різних країнах світу американських презентаційних представництв, американських куточків та віртуальних консульств для здійснення безпосереднього спілкування з громадськістю. На думку розробників звіту, віртуальні консульства є найбільш гнучким та швидким інструментом «нової дипломатії». Тому Консультативна комісія США з питань публічної дипломатії рекомендує, щоб віртуальні представництва забезпечили доступними в режимі он-лайн перевірку та надання інформації про отримання віз, інформацію про графік інтерв'ю кожного громадянина;

відібрали найчастіше відвідувані веб-сторінки з метою ідентифікації інтересів користувачів, які потім будуть враховані в інформаційно-роз'яснювальній роботі, проводили регулярне оновлення інформації мовою країни перебування, підготовленої Бюро міжнародних інформаційних програм, а також інформували про виступи американських службовців та надавали можливість дипломатичним представникам в режимі он-лайн здійснювати комунікації з місцевим населенням, мати базу даних, яка б дозволяла користувачам регулярно отримувати інформацію та запрошення на події, які підтримуються урядом США. Віртуальні представництва можуть бути перетворені на віртуальні посольства в країнах, де США не мають фізичних дипломатичних представництв, зокрема в Андоррі, Сейшельських островах, Екваторіальній Гвінеї [6].

До сучасного ефективного інструментарію міжнародної взаємодії відносять і стратегічні інтегровані комунікації, спрямовані на забезпечення взаємодії і формування тривалих формальних та неформальних зв'язків між різними структурами, інститутами, особами (бізнес і держава, держава і суспільство, бізнес і суспільство, експертне співтовариство і бізнес, експертне співтовариство та органи влади, органи влади та інститути громадянського суспільства тощо) з метою реалізації різноманітних політичних, економічних або соціальних проектів, у тому числі за допомогою публічної дипломатії або спеціальних інформаційних кампаній. У США стратегічні комунікації знаходяться під егідою Державного департаменту, до структури якого входять такі бюро та офіси, що підзвітні секретаріату: Бюро у справах освіти та культури (Bureau of Educational and Cultural Affairs (ECA)), Бюро міжнародних інформаційних програм (Bureau of International Information Programs (IIP)), Бюро зі зв'язків з громадськістю (Bureau of Public Affairs (PA)), Центр стратегічних антитерористичних комунікацій (Center for Strategic Counterterrorism Communications (CSCC)), Управління з питань політики, планування та ресурсів (Office of Policy, Planning and Resources (R/PPR)) [7-11]

Водночас всі три основні складові стратегічних комунікацій (зв'язки з громадськістю, громадська дипломатія та інформаційні операції) взаємопов'язані між собою і відрізняються своїми особливостями. США мають у своєму розпорядженні для здійснення стратегічної комунікації в світі цілу низку конкурентних переваг, серед яких фахівці виділяють: збереження економічної, військової і наукової переваги США в сучасному світі, глобальну систему військово-політичних і економічних союзів, транснаціональних інститутів, в яких домінують пріоритети США, переваги в сфері масової культури в суспільній свідомості світу над культурним впливом інших держав, перевага в глобальних ЗМІ щодо будь-якої іншої країни світу, перевага в теоретичній і практичній розробці національної концепції стратегічних комунікацій. Фахівці наголошують, що концепція і саме розуміння, а також практична організація стратегічної комунікації США не повною мірою відповідають об'єктивним потребам і можливостям країни, незважаючи на випереджальний розвиток теорії і практики стратегічної комунікації у порівнянні з іншими міжнародними акторами. Навіть в такому розгорнутому документі, як Доповідь Білого Дому щодо стратегічної комунікації від 16 березня 2010 р., міститься чимало спірних моментів. Так, на самому початку документа стверджується, що це «... доповідь про всеосяжну міжвідомчу стратегію громадської дипломатії і стратегічної комунікації», тобто загальне - «стратегічні комунікації» прирівнюються до «громадської дипломатії», що вважається спірним з методологічної точки зору і побічно свідчить про міжвідомчі розбіжності з приводу інтерпретації стратегічної комунікації, перш за все Державним департаментом і Міністерством оборони. В результаті, як сказано в доповіді, був запущений процес перегляду існуючих програм і ресурсів, з метою виявити поточні військові проекти, які могли б бути краще реалізовані іншими департаментами і агентствами США [11].

Процес включає в себе і роботу спеціальної групи з розробки поточних, тактичних і стратегічних варіантів рішень для внутрішньої і зовнішньої політики держави. Однак в самому Державному департаменті домінує

громадська дипломатія, а існуюче управління стратегічної комунікації (Office of Strategic Communication (SCT)) розробляє і впроваджує стратегічні медіа-цілі для Державного секретаря. Це управління також відповідає за щоденне виконання стратегічних медіа-планів Державного секретаря, включно із залученням інших офіційних осіб для підтримки його ініціатив. Управління стратегічної комунікації Працюючи в тісному контакті з апаратом Секретаря, управління планує і проводить усі заходи для ЗМІ, готує зауваження і коментарі щодо цих заходів, а також планує поїздки та висвітлення їх в ЗМІ [7].

До компетенції Центру стратегічних антитерористичних комунікацій (CSCC), що був створений за наказом президента і Державного секретаря, відносять координацію, орієнтування та інформування уряду щодо всієї діяльності зовнішньополітичних комунікацій, спрямованих проти тероризму і насильницького екстремізму, зокрема, Аль-Каїди і її філій та прихильників [8]. Центру стратегічних антитерористичних комунікацій підпорядковується відділ Національної стратегії щодо боротьби з тероризмом, який здійснює свою діяльність під керівництвом Білого дому і міжвідомчого керівництва. Координатор подає доповіді заступника Державного секретаря з публічної дипломатії та працює в тісній співпраці з координатором щодо боротьби з тероризмом, іншими державними бюро і багатьма урядовими установами. CSCC складається з трьох інтерактивних компонентів. Інтегрована аналітична частина використовує розвідувальний відділ та інших основних експертів для забезпечення комунікаторів CSCC інформацією і аналізом наявних даних, тому частина розробки планів і операцій спирається на застосування цієї інформації для розробки ефективних способів протидії терористичній загрозі; частина пропаганди в цифровому просторі активно і відкрито протидіє терористичній пропаганді та дезінформації про Сполучені Штати Америки в каналах арабською, урду, пенджабі, сомалійською мовами в різних інтерактивних цифрових середовищах, які раніше були помічені у прихильності до екстремізму [8]. У доповіді про стратегічні комунікації зазначається: «Ми встановили три стратегічні цілі для управління громадською дипломатією

Америку і стратегічною взаємодією із зарубіжною аудиторією: Америка повинна запропонувати позитивне бачення надії і можливості, що ґрунтується на більшості наших базових цінностей; спільно з нашими партнерами ми прагнемо ізолювати і маргіналізувати войовничих екстремістів, які загрожують свободі і світові, до якого так прагнуть цивілізовані національні спільноти, культура і віра; Америка повинна сприяти розвитку спільних інтересів і цінностей між американцями і народами різних країн, культур і віросповідань по всьому світу» [9;10].

Що стосується України, то до 2015 р. у науковому та експертному дискурсі було фактично відсутнє концептуальне наповнення публічної дипломатії і стратегічних комунікацій водночас уведення цих понять до Воєнної доктрини України чи укладання Дорожньої карти у сфері стратегічних комунікацій між РНБО України та Міжнародним секретаріатом НАТО також не сприяло внесенню ясності щодо розрізнення такої діяльності. Публічна дипломатія та стратегічні комунікації здебільшого залишаються малозрозумілими сферами компетенції і для органів української влади. Фахівці пояснюють такий підхід, насамперед, відсутністю в Україні упродовж тривалого часу активної інформаційно-комунікативної політики, спрямованої на просування національних інтересів держави на міжнародній арені. Ці процеси відбувалися спорадично, не визначалися самостійною складовою державної політики, здебільшого мали реактивний характер та постійно потерпали від урядових помилок та скандалів як внутрішнього, так і зовнішнього характеру. Як результат – Україна з початку Революції гідності стрімко втрачає свої позиції в інформаційно-комунікативному порядку денному, особливо в Європі. Але й сьогодні більшість стратегічних документів містять згадки щодо реалізації завдань публічної дипломатії та стратегічних комунікацій досить неявно або побіжно, здебільшого у контексті необхідності утвердження провідного місця України у системі міжнародних відносин, зміцнення міжнародного авторитету держави, підтримки інтеграції України у світовий інформаційний простір, популяризації України у світі та просування її

інтересів. Примітно, що будучи одним з ключових сучасних інструментів забезпечення національної безпеки держави, публічна дипломатія та стратегічні комунікації жодним чином не закріплені у Стратегії національної безпеки України. Чи не єдиним державним документом, який містить згадку про ці два важливі інструменти, є Воєнна доктрина, яка визначає стратегічні комунікації як «скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави – публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування цілей держави». Незважаючи на практичні кроки у використанні публічної дипломатії в 2015 р. результативність у цій сфері поки що є досить помірною. У контексті створення закордонних центрів з просування міжнародного іміджу та репутації України маємо лише поодинокі випадки (як наприклад, Український культурно-інформаційний центр при посольстві України у Франції, Український інститут у Швеції). Іншою проблемою, окрім дефіциту інтенсивності комунікацій назовні, відзначається певний брак раціональності в українському політичному дискурсі. Українські зусилля мали б зосередитися не на переважному акцентуванні уваги на своїй ролі як жертви агресії та подальших вимогах щодо необхідності фінансових вливань, а на представництві конструктивних позицій і просуванні досягнень та власних ідей щодо стабілізації безпекового середовища, а також можливого вкладу України у загальний мир та добробут [12-14].

Висновки. Перед Україною нині постає цілий комплекс інструментальних завдань, без реалізації яких не можна говорити про ефективність провадження дієвої зовнішньої політики та просування своїх національних інтересів, особливо в умовах гібридної війни та російської інформаційної експансії. Йдеться передусім про необхідність розширення української інформаційно-комунікативної присутності у світовій громадській думці, що приведе до кращого взаєморозуміння, зростання взаємодовіри, зміцнення національної ідентичності України, а також нового позиціонування нашої держави на світовій арені.

Список використаних джерел:

- 1.Changing Minds, Winning Peace: A New Strategic Direction for U.S. Public Diplomacy in the Arab and Muslim World // Report of the Advisory Group on Public Diplomacy for the Arab and Muslim World [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.state.gov/documents/organization/24882.pdf>
- 2.Cornish P. Strategic Communications and National Strategy / P. Cornish, J. Lindley-French, C. Yorke // A Chatham House Report - September 2011 – p. 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.chathamhouse.org/publications/papers/view/178465>
- 3.Hallahan, Kirk , Holtzhausen, Derina, van Ruler, Betteke, Verčič, Dejan and Sriramesh, Krishnamurthy (2007). Defining Strategic Communication, International Journal of Strategic Communication [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/15531180701285244>
- 4.National framework for strategic communication. Report of the Federal government – 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://fas.org/man/eprint/pubdip.pdf>
- 5.The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations: монографія / Edited by Jan Melissen. – Palgrave Macmillan, January 2006. – 221 p.
- 6.Віртуальна дипломатія в міжнародних відносинах: Посібник /Макаренко Є.А., Піпченко Н.О. – К.: ЦВП, 2008,189 с.
- 7.Report of the Defense Science Task Force on Strategic Communication, (September 2004) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fas.org/irp/agency/dod/dsb/commun.pdf>
- 8.Paul, Christopher. Strategic Communication: Origins, Concepts and Current Debates - Praeger, 2011, p. 3.
- 9.The Routledge Handbook of Strategic Communication. Edited by Derina Holtzhausen and Ansgar Zerfass[Електронний ресурс]. – Режим доступу:

10. Strategic Communication Joint Integrating Concept//Department of Defence concept-Version 1.0, 07 October 2009 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.dtic.mil/doctrine/concepts/jointconcepts/jicstrategic_communications.pdf
11. Пашенцев Е.Н. Стратегическая коммуникация США: «Имперское перенапряжение сил» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mir-politika.ru/1317-strategicheskaya-kommunikaciya-ssha-imperskoe-perenapryazhenie-sil.html>
12. Военная доктрина Украины, затверджена Указом Президента Украины від 24 вересня 2015 року - № 555/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443>
13. Гуцал С. Публічна дипломатія та стратегічні комунікації: концептуальні засади їх взаємозв'язку та взаємодії Міжнародні відносини Серія «Політичні науки», № 9 (2015) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/issue/view/143
14. Почепцов Г.Г.Г Стратегические коммуникации в условиях информационного противоборства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/trends/1411978127/strategicheskie_kommunikatsii_v_usloviyakh_informatsionnogo_protivoborstva/